

УДК 336.143

А. О. Шалашна,
аспірант кафедри фінансів,
Київський національний торговельно-економічний університет, м. Київ
ORCID ID: 0000-0003-0485-6589

DOI: 10.32702/2306-6792.2021.24.65

ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ У СИСТЕМІ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

A. Shalashna,
Postgraduate student of the Department of Finance, Kyiv National University of Trade and Economics, Kyiv

FINANCIAL POLICY OF THE STATE IN THE SYSTEM OF ECONOMIC DEVELOPMENT

У статті розкрито питання сутності фінансової політики держави у системі розвитку економіки. Визначено, що в сучасних умовах розвитку посилюється увага до проведення досліджень інституційних засад системи державного фінансового регулювання. Розглянуто питання системи державного фінансового регулювання, що є інструментом забезпечення відтворювальних процесів в економіці. Фінансова політика як складова державної економічної політики є дієвим інструментом регулювання соціально-економічних процесів. Формування та реалізації фінансової політики в умовах економічних перетворень як складова системи державного фінансового регулювання інституційного суспільного розвитку передбачає використання сукупності відповідних фінансових механізмів, спрямованих на раціональний розподіл валового внутрішнього продукту з урахуванням циклічності економіки, підвищення рівня державного фінансового забезпечення людського розвитку, дієвості системи публічних закупівель, використання інструментів бюджетно-податкового, адаптивності фінансової архітектури до економічного середовища, що сприятиме забезпеченню економічного зростання, збалансованого та стійкого розвитку фінансово-бюджетних та соціально-економічних відносин.

The article reveals the essence of the financial policy of the state in the system of economic development. It is determined that in modern conditions of development the attention to research of institutional bases of system of the state financial regulation is strengthened that is caused by need of deepening of the analysis of the reasons and consequences of social and economic transformations, improvement of approaches to financial management in transformational economy. The issues of the system of state financial regulation, which is a tool to ensure the reproductive processes in the economy, aimed at implementing the relevant priorities of socio-economic development of the country. It is shown that the main purpose of budget regulation is to develop and implement a balanced fiscal policy, including in the field of revenues, budget expenditures, intergovernmental relations, budget deficit, public debt, aimed at boosting economic growth. The implementation of budgetary regulation measures should be determined taking into account the cyclical dynamics of the economy and the level of stability of the public finance system, a significant reduction of which may complicate effective budgetary regulation for positive impact on economic and social processes. One of the important features of each country is the financial system and the ability of relevant state institutions to conduct socio-economic policy aimed at meeting the needs and interests of society. Financial policy as a component of state economic policy is an effective tool for regulating socio-economic processes. Formation and implementation of financial policy in economic transformation as part of the system of state financial regulation of institutional social development involves the use of a set of appropriate financial mechanisms aimed at rational distribution of gross domestic product taking into account the cyclical economy, increasing public financial security,

efficiency of public procurement, use of budgetary and tax instruments, adaptability of financial architecture to the economic environment, which will contribute to economic growth, balanced and sustainable development of financial and budgetary and socio-economic relations.

Ключові слова: державні фінанси, бюджетний механізм, фінансове забезпечення, фінансово-податкове регулювання, фінансова політика держави, економічний розвиток.

Key words: public finance, budgetary mechanism, financial support, financial and tax regulation, financial policy of the state, economic development.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Економічна сутність фінансової політики полягає у використанні та реалізації відповідних економічних заходів, механізмів фінансово-економічного регулювання з метою забезпечення суспільних потреб, збалансованого, перспективного розвитку економіки. Від якісного рівня реалізації інституційних механізмів фінансової політики, в достатній мірі, залежить дієвість фінансової системи країни. Інституційна динаміка суспільного розвитку обумовлює необхідність посилення дієвості соціальної функції держави, поглибленого використання інструментів адресності надання відповідних послуг, розвитку методологічних засад фінансового забезпечення розвитку соціальної сфери з урахуванням відповідальності державного, приватного секторів економіки у сфері здійснення видатків соціального спрямування. Механізм фінансового забезпечення розвитку соціальної сфери є одним з дієвих інструментів впливу на якісний рівень соціально-економічного розвитку країни. Важливим є реалізація виваженої, послідовної та системної державної політики у сфері фінансового забезпечення соціальної сфери використовуючи бюджетні, податкові інструменти. Доцільним є здійснення певного вирівнювання соціальної забезпеченості громадян, підтримка стабільного збільшення їх доходів, задоволення наявного попиту населення на соціальні послуги. Підвищення ефективності бюджетних видатків в умовах економічних перетворень, потребує узгодження цілей бюджетних призначень з пріоритетами соціально-економічного розвитку країни, упорядкування фінансових повноважень розпорядників бюджетних коштів з одночасним посиленням відповідальності керівників установ за досягнення результатів виконання бюджетних програм. Основними напрямками бюджетної політики країни є зменшення боргового навантаження на бюджет, посилення відкритості та публічності розміщення державних замовлень, подальший розвиток системи фінансового забезпечення со-

ціального захисту населення. Важливим є удосконалення методологічних засад бюджетного прогнозування та планування, що спрямовано на підвищення результативності фінансово-бюджетної політики.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Серед вагомих наукових досліджень зарубіжних вчених у сфері розвитку фінансових відносин можна назвати праці Дж. Б'юкенена, А. Вагнера, А. Лаффера, В. Нордхауса [3], К. Рау, Д. Рікардо, П. Самуельсона [3], Дж. Стігліца, Г. Таллока. Питання фінансової політики держави досліджуються у працях вітчизняних вчених: Т. Канєвої [7], С. Качули [2], Л. Козаренко [3], А. Мазаракі, В. Макогон [8—10], Ю. Маркуц [9], М. Пасічного [7], В. Федосова, І. Чугунова [2—10], І. Юрія та інших.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою дослідження є розкриття сутності фінансової політики держави у системі розвитку економіки.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Фінансова політика є інструментом впливу на сферу суспільних відносин, важливими напрямами якого є перерозподіл фінансових ресурсів між складовими фінансової системи з метою досягнення динамічного економічного розвитку. В умовах структурних змін інституційного середовища фінансової моделі управління, актуальним та важливим є постійне удосконалення методологічних засад фінансової політики, підвищення рівня її адаптивної ефективності в процесі регулювання економічного циклу, посилення дієвості механізмів підтримки конкурентоспроможності вітчизняної економіки. Розробка заходів фінансової політики залежить від визначених завдань, які потребують вирішення на певному етапі розвитку, зокрема: створення сприятливих умов для розвитку економіки, що передбачає проведення змін її структури, стабілізацію банківської системи,

підвищення дієвості функціонування податкової системи, лібералізацію економічних відносин, посилення ефективності механізму державного управління, підтримка з боку держави інфраструктурних проєктів; підвищення рівня добробуту громадян та вирішення сукупності питань щодо соціального захисту та забезпечення населення, дані завдання потребують реалізації відповідних заходів у сфері бюджетної політики та цільових державних фондів, посилення страхових принципів у забезпеченні соціального захисту населення; збільшення обсягів залучень інвестицій у вітчизняну економіку, що потребує покращення позицій держави у рейтингу сприятливості ділового середовища, посилення дієвості механізму захисту прав інвесторів, розвитку вітчизняного фондового ринку, зміни підходів до формування та реалізації інвестиційної політики тощо. Критеріями оцінки фінансової політики є ступінь досягнення цілей, які визначені державними інститутами як пріоритетні. Разом з тим, вагомим показником ефективності реалізованих заходів фінансової політики є динаміка індикаторів оцінки рівня життя населення. Відповідно до методологічних засад Світового банку даними індикаторами виступають рівень валового внутрішнього продукту на одну особу, рівень доходу на одну особу, тривалість життя населення, якісний рівень та доступність послуг освіти, охорони здоров'я, забезпеченість власним житлом.

Фінансова політика є однією з найбільш вагомих складових системи державного регулювання, основою реалізації механізму впливу держави на економічні процеси. Бюджетна політика має бути спрямована на формування оптимальної моделі перерозподілу фінансово-економічних ресурсів між рівнями бюджетної системи з метою створення умов для забезпечення належного розвитку відтворювальних процесів у суспільстві. Від ступеня виваженості та обґрунтованості рішень щодо встановлення показників частки бюджетних видатків відповідно до функцій держави у валовому внутрішньому продукті та загальній структурі видаткової частини бюджету залежить результативність досягнення та виконання пріоритетних завдань бюджетної політики на плановий рік та середньострокову перспективу. Фінансове забезпечення соціальної сфери в країні, в значній мірі, здійснюється за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів. Соціальні пріоритети бюджетної політики мають сприяти підвищенню добробуту суспільства, зменшувати нерівномірність розподілу доходів, задо-

вольняти попит населення на одержання якісних суспільних послуг. Видатки бюджету на соціальну сферу включають кошти, що спрямовуються на фінансування освіти, науки, охорони здоров'я, соціального захисту та соціального забезпечення населення, духовного та фізичного розвитку, а також на фінансування програм забезпечення житлом. Вагома частка видатків соціального спрямування перерозподіляється між складовими бюджетної системи за допомогою міжбюджетних трансфертів, у тому числі субвенцій на здійснення державних програм соціального захисту, освітньої та медичної субвенцій.

Фінансова політика як складова державної економічної політики є дієвим інструментом регулювання соціально-економічних процесів. Враховуючи вітчизняний та зарубіжний досвід ретроспективного аналізу становлення системи державного фінансово-економічного регулювання, слід зауважити, що найбільш вагомими завданнями у ході розробки та реалізації фінансової політики є зниження соціальної напруженості у суспільстві, підняття якісного рівня життя населення, оздоровлення та удосконалення системи державних фінансів, розширення фінансово-економічної самостійності територій, створення сприятливих умов для розвитку підприємництва, у тому числі шляхом покращання рівня інвестиційної привабливості країни та регіонів, структурні перебудови в економіці, націлені на підвищення темпів економічного зростання держави. Доцільність застосування фінансового регулювання обумовлена виконанням державою на належному рівні економічної функції, потребою обґрунтування пріоритетних напрямів соціально-економічного розвитку країни. Дієвість фінансової політики, значним чином, залежить від рівня наукової обґрунтованості її ролі в розвитку суспільних відносин, моделі економічного зростання.

Участь держави у світових економічних процесах потребує удосконалення її фінансової моделі, сприятиме забезпеченню інституційного розвитку економіки, підвищенню ефективності функціонування державних фінансів. Важливим для підвищення результативності використання фінансових ресурсів державного сектора економіки є зростання його фінансового потенціалу. Дослідження його сутності як фінансово-економічної категорії, ролі та функцій місця в системі економічних категорій дозволило зазначити, що фінансовий потенціал відображає результативність формування, розподілу та перерозподілу, використання та на-

копичення фінансових активів, впливає на фінансовий стан і фінансову стійкість економічних суб'єктів та визначає особливості процесу суспільного відтворення. Формування сучасної фінансової системи потребує забезпечення гнучкості, ефективності, активності сприйняття соціальних, технологічних, інтелектуальних новацій. Доступність фінансових ресурсів, потенційні можливості їх використання, технологічне та інституційне забезпечення відповідають основним стадіям розвитку, у тому числі управління факторами, ефективне та інноваційне управління, що визначають особливості та моделі економічного розвитку. Державне регулювання інноваційного розвитку спрямовано на забезпечення ефективності функціонування фінансового механізму та використання фінансового потенціалу розвитку. Фінансові ресурси державного сектора економіки визначають засади соціально-економічного розвитку країни та територій, впливають на фінансовий потенціал суб'єктів державної і комунальної власності суб'єктів господарювання. Важливим є застосування сучасних підходів та механізмів активізації розвитку, підвищення ефективності й результативності функціонування державного сектора економіки, територіальних громад, суб'єктів підприємницької діяльності та країни в цілому.

Перерозподіл валового внутрішнього продукту між сферами та ланками фінансової системи впливає на фінансовий потенціал бюджетів всіх рівнів, суб'єктів підприємницької діяльності, їх фінансову спроможність й стійкість, відображає рух фінансових потоків в державі. Державне фінансування забезпечує регулюючий та стимулюючий вплив на усі сфери та галузі економіки. Важливу роль у формуванні та використанні фінансових ресурсів, нарощуванні фінансового потенціалу державного сектора економіки відіграє ефективний фінансовий менеджмент. Дієвість управління державними фінансовими ресурсами забезпечить результативності їх використання з урахуванням особливостей джерел і напрямів фінансування. Використання фінансових ресурсів державного сектора для забезпечення економічного розвитку дозволяє забезпечити системний підхід до фінансування інноваційних розробок, стимулювати розвиток відповідних сфер і галузей економіки, запровадити сучасні механізми фінансування, що прискорить зростання валового внутрішнього продукту країни, її фінансового потенціалу, формує умови застосування комплексного фінансування проєктів розвитку, сприяє забезпеченню узгодже-

ності інтересів населення, підприємництва, територіальних громад і суспільства стосовно стратегічних пріоритетів соціально-економічного розвитку країни.

Основними завданнями фінансового регулювання є забезпечення економічного зростання на засадах інституційно-інвестиційного розвитку та структурних змін фінансової системи, створення сприятливих умов для стимулювання обсягів внутрішнього попиту.

Результативність та ефективність їх формування та використання сприяють процесам суспільного відтворення, соціального захисту населення, забезпечення національної безпеки. На сучасному етапі важливо забезпечити розвиток системи публічних фінансів, що дозволить забезпечити гармонізацію завдань, повноважень та сфер відповідальності між секторами суспільного управління. Впровадження довгострокової стратегії суспільного розвитку та програм удосконалення державних фінансів на середньострокову перспективу дозволяє посилити економічну стабільність, забезпечити прозорість фінансової політики держави та діяльності органів державного управління, врахувати внутрішні та зовнішні тенденції економіки, забезпечити національну економічну безпеку.

Фінансова політика держави є вагомим інструментом соціально-економічного розвитку країни. Формування та здійснення ефективної державної фінансової політики має важливе місце у забезпеченні дієвого суспільного розвитку. Необхідним є визначення пріоритетів фінансової політики держави та створення умов для економічного зростання. В умовах економічних перетворень доцільним та актуальним є розвиток теоретичних засад формування фінансової політики держави, підвищення рівня її адаптивної ефективності в процесі економічного регулювання. Для підвищення результативності інституційних перетворень економіки, забезпечення позитивної макроекономічної динаміки важливим є подальший розвиток системи управління державними фінансами. Доцільним є розробка концептуальних засад формування та реалізації стратегічних напрямів державної фінансової політики соціального розвитку, посилення дієвості фінансового контролю як інструменту забезпечення ефективності використання державних видатків, інституційних засад розвитку бюджетної політики суспільного розвитку, удосконалення механізму формування бюджетів державних цільових фондів соціального спрямування. Необхідним є ефективне використання публічних фінансів з урахуванням динамічних

змін інституційного середовища та структурних трансформацій економіки. Держава має застосовувати системний підхід щодо розробки та фінансування цільових програм, спрямованих на стимулювання людського капіталу та розбудови соціальної інфраструктури.

Формування доходної частини зведеного бюджету проходило як в умовах стійкого економічного зростання, що сприяло зміцненню доходної бази державного та місцевих бюджетів, так і в умовах економічної рецесії, що обумовило проведення в даний період стимулюючої податкової політики. Система бюджетно-податкового регулювання постійно удосконалювалась відповідно до тенденцій соціально-економічного розвитку. На сучасному етапі бюджетна політика спрямована на підвищення рівня ділової активності, розширення обсягів внутрішнього попиту та виконання завдань соціального розвитку суспільства. З урахуванням особливостей вітчизняної податкової системи визначено доцільність подальшого розширення податкової бази, посилення фіскальної ефективності податків, вдосконалення структури оподаткування, розвитку фінансових інститутів, що здійснюють адміністрування податків, зменшення рівня ухилень від оподаткування. Позитивними є тенденції, що пов'язані зі збільшенням вагових показників видатків зведеного бюджету у валовому внутрішньому продукті на соціальний захист та соціальне забезпечення, охорону здоров'я, освіту, науку, культуру, що сприяє розвитку людського капіталу який є важливим інструментом стимулювання економічного зростання.

Державна фінансова політика як складова системи фінансового забезпечення суспільного розвитку ґрунтується на збалансуванні інтересів держави, місцевого самоврядування і економічних суб'єктів, сукупності динамічних інституційних взаємовідносин у сфері формування і розподілу фінансових ресурсів для підвищення базових державних соціальних стандартів і гарантій, стимулювання розвитку людського потенціалу, збільшення рівня зайнятості, посилення демографічної стійкості, активізації темпів соціально орієнтованого економічного зростання із дотриманням принципів системності, адаптивності, ефективності, результативності, відкритості. Ідентифікація факторів впливу на формування та реалізацію державної фінансової політики соціального розвитку важлива для врахування їх значимості на відповідному етапі формування цілей і завдань, підвищення дієвості фінансових інструментів, їх впливу на соціальний розвиток

у середньостроковій перспективі. Серед факторів, які впливають на формування якості життя населення у певній країні та впливають на використання механізмів, інструментів, важелів державної фінансової політики, визначено рівень розвитку матеріального виробництва і сфери послуг; рівень і структура споживання; зростання споживчих цін; рівень доходів та податки; економічний та фінансовий потенціал країни та території; розвиток бюджетної децентралізації та самостійності місцевих бюджетів; можливості залучення коштів міжнародних фінансових організацій для реалізації соціальних програм; демографічна стійкість; екологічна ситуація; розвиток інституційного середовища суспільства.

ВИСНОВКИ

В умовах структурних, динамічних змін соціально-економічної системи посилюється роль людського капіталу в забезпеченні економічного зростання, функція відтворення та стимулювання людського розвитку є пріоритетною для соціальної сфери з огляду на необхідність підвищення конкурентних переваг та забезпечення розширеного відтворення продуктивних сил. Фінансова складова соціальної сфери впливає на якісний рівень, доступність, ефективність та конкурентоспроможність послуг у сфері освіти, науки, охорони здоров'я, духовного і фізичного розвитку, соціального забезпечення населення. Реалізація заходів бюджетного регулювання має забезпечувати виконання поставлених завдань щодо підвищення рівня та якості життя, посилення соціального захисту населення, розбудови базових інститутів соціальної сфери, підвищення частки випуску наукоємної та технологічної продукції у валовому внутрішньому продукті. Економічна сутність формування та реалізації фінансової політики в умовах економічних перетворень як складова системи державного фінансового регулювання інституційного суспільного розвитку передбачає використання сукупності відповідних фінансових механізмів, спрямованих на раціональний розподіл валового внутрішнього продукту з урахуванням циклічності економіки, підвищення рівня державного фінансового забезпечення людського розвитку, дієвості системи публічних закупівель, використання інструментів бюджетно-податкового, адаптивності фінансової архітектури до економічного середовища, що сприятиме забезпеченню економічного зростання, збалансованого та стійкого розвитку фінансово-бюджетних та соціально-економічних відносин.

Література:

1. Самуэльсон Пол Э., Нордхаус Вильям Д. Экономика. 19-е изд.: пер. с англ. М.: Вильямс, 2015. 1360 с.
2. Чугунов І.Я., Качула С.В. Державна фінансова політика забезпечення соціального розвитку суспільства. Вісник КНТЕУ. 2020. № 2. С. 87—98.
3. Чугунов І.Я., Козарезенко Л.В. Державне фінансове регулювання розвитку людського потенціалу. Вісник КНТЕУ. 2017. № 3. С. 116—132.
4. Чугунов І.Я. Бюджетна стратегія суспільного розвитку. К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. 532 с.
5. Чугунов І.Я., Кучер Г.В. Фінансові ресурси державного сектора економіки. Вісник КНТЕУ. 2019. № 3. С. 40—52.
6. Чугунов І.Я., Самошкіна О.А. Видатки бюджету в системі державного регулювання соціально-економічного розвитку країни. Вісник КНТЕУ. 2019. № 2. С. 103—121.
7. Chugunov I., Pasichnyi M., Koroviy V., Kaneva T., Nikitishin A. Fiscal and Monetary Policy of Economic Development. European Journal of Sustainable Development. 2021. № 10 (1), pp. 42—52.
8. Chugunov I., Makohon V. Budgetary projection in the system of financial and economic regulation of social processes. Baltic Journal of Economic Studies. Vol. 6. 2020. № 1. Pp. 130—135.
9. Chugunov I., Makohon V., Markuts Y. Budgetary policy of the emerging countries in conditions of institutional transformations. Problems and Perspectives in Management. 2019. Vol. 17, Issue № 4. Pp. 252—261.
10. Chugunov I., Makohon V., Krykun T. Budget strategy in the conditions of economic globalization. Problems and Perspectives in Management. 2019. Vol. 17. Issue 3. Pp. 101—110.

References:

1. Samuel'son, P.E. and Nordkhaus, V.D. (2015), *Ekonomyka [Economics]*, Vyl'iams, Moscow, Russia.
 2. Chuhunov, I.Ya. and Kachula, S.V. (2020), "State financial policy to ensure the social development of society", *Visnyk KNTEU*, vol. 2, pp. 87—98.
 3. Chuhunov, I.Ya. and Kozarezenko, L.V. (2017), "State financial regulation of human potential development", *Visnyk KNTEU*, vol. 3, pp. 116—132.
 4. Chuhunov, I.Ya. (2021), *Biudzhetna stratehiia suspil'noho rozvytku [Budget strategy for social development]*, Kyiv.nats.torh.-ekon. un-t, Kyiv, Ukraine.
 5. Chuhunov, I.Ya. and Kucher, H.V. (2019), "Financial resources of the public sector of the economy", *Visnyk KNTEU*, vol. 3, pp. 40—52.
 6. Chuhunov, I.Ya. and Samoshkina, O.A. (2019), "Budget expenditures in the system of state regulation of socio-economic development of the country", *Visnyk KNTEU*, vol. 2, pp. 103—121.
 7. Chugunov, I. Pasichnyi, M. Koroviy, V. Kaneva, T. and Nikitishin, A. (2021), "Fiscal and Monetary Policy of Economic Development", *European Journal of Sustainable Development*, vol. 10 (1), pp. 42—52.
 8. Chugunov, I. and Makohon, V. (2020), "Budgetary projection in the system of financial and economic regulation of social processes", *Baltic Journal of Economic Studies*, vol. 6, no. 1, pp. 130—135.
 9. Chugunov, I. Makohon, V. and Markuts, Y. (2019), "Budgetary policy of the emerging countries in conditions of institutional transformations", *Problems and Perspectives in Management*, vol. 17, no. 4, pp. 252—261.
 10. Chugunov, I., Makohon, V. and Krykun, T. (2019), "Budget strategy in the conditions of economic globalization", *Problems and Perspectives in Management*, vol. 17, no. 3, pp. 101—110.
- Стаття надійшла до редакції 08.12.2021 р.*

ПЕРЕДПЛАТА

ВИДАННЯ МОЖНА ПЕРЕДПЛАТИТИ З БУДЬ-ЯКОГО МІСЯЦЯ!

— ЧЕРЕЗ РЕДАКЦІЮ (ТЕЛ. 458-10-73);

— ЧЕРЕЗ ДП "ПРЕСА"
(У КАТАЛОЗІ ВИДАНЬ УКРАЇНИ);

— ЧЕРЕЗ ПЕРЕДПЛАТНІ АГЕНТСТВА